

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการ ขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

เมื่อผู้ก่อมลพิษ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมลพิษที่เกิดจากวัตถุอันตราย ความเสียหายที่เกิดขึ้นย่อมแพร่กระจายเป็นวงกว้าง นำมาซึ่งผลกระทบของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งกำเนิดมลพิษหรือบริเวณใกล้เคียง มลพิษดังกล่าวนั้นเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการขจัดและการฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพเดิมและเป็นเรื่องยากในการดำเนินการ ทั้งยังจะต้องอาศัยความรู้เฉพาะด้านรวมทั้งค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ประชาชนที่ได้รับ ความเสียหายดังกล่าวย่อมมีสิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีจึงใช้สิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยเฉพาะในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกร้อง 2 ประการ คือ เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการที่ตนได้รับความเสียหาย และเรียกร้องให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยผู้เขียนศึกษาเฉพาะกรณีการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการดังกล่าวแล้ว มีปัญหาในประเด็นข้อกฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ดังจะได้วิเคราะห์โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมายในการกำหนดกระบวนการในการขจัดมลพิษ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ปัญหาที่ต้องพิจารณาคือ จะมีกระบวนการหรือวิธีการอย่างไรที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมกลับคืนสู่สภาพเดิม เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ โดยเฉพาะในภาค 4 ลักษณะ 2 การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง เป็นการกำหนดวิธีการบังคับคดีแพ่งทั่วไป เช่น การบังคับคดีในกรณีที่เป็นหนี้เงิน การบังคับคดีในกรณีให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง การบังคับคดีในกรณีทำให้ขับไล่ การบังคับคดีในกรณีให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ เป็นต้น

จากการศึกษาหลักกฎหมายดังกล่าวมานั้นพบว่าเมื่อพิจารณาถึงการบังคับคดีในคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหนึ่งกระทำการในกรณีที่ไม่ใช่การบังคับตามคำพิพากษา หรือคำสั่งศาลให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำนิติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ไม่ใช่กรณีที่ให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งรวมทั้งไม่ใช่การบังคับคดีในกรณีที่ให้ขับไล่ กรณีนี้ถ้าจะมีการบังคับคดีโดยเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษามีคำขอให้ศาลมีคำสั่งจับกุมและกักขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาก็ไม่ใช่ทางแก้ปัญหาที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมกลับมา มีสภาพที่ดีดังเดิม แต่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาอาจมีคำขอฝ่ายเดียวให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้บุคคลภายนอกกระทำการนั้นแทนลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยลูกหนี้ตามคำพิพากษาเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังไม่ได้กำหนดกระบวนการหรือขั้นตอนที่จะบังคับให้ลูกหนี้ให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม หรือกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้บุคคลภายนอกดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมว่ามีกระบวนการขั้นตอนอย่างไรหน่วยงานใดที่มีอำนาจในการบังคับคดีที่มีลักษณะเช่นนี้ และบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติและมีความเหมาะสมที่จะสามารถดำเนินการแทนลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้คือบุคคลใด รวมทั้งกระบวนการในการบังคับคดีดังกล่าวจะทำให้สภาพแวดล้อมกลับมา มีสภาพสมบูรณ์ดังเดิมได้หรือไม่

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เมื่อพิจารณาถึงความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษจากการก่อให้เกิดหรือการรั่วไหลและแพร่กระจายของมลพิษพบว่าตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 กำหนดความรับผิดชอบของบุคคลดังกล่าวไว้เฉพาะเรื่องการใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายจากการที่บุคคลได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่น หรือของรัฐเสียหายโดยมาตรา 96 วรรคสองกำหนดว่าค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายดังกล่าวรวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย

ส่วนความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษในกรณีที่กระทำ หรือละเว้นการกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐมีอำนาจในการฟ้องคดีเพื่อให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป

สำหรับบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่และความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษ ซึ่งเกิดขึ้นจาก วัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติวัตถุประสงค์ พ.ศ. 2535 กำหนดความรับผิดชอบของผู้ครอบครอง ผู้ขายหรือผู้ส่งมอบวัตถุประสงค์ นายจ้าง ตัวการ ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของกิจการซึ่งต้องรับผิดชอบในผลแห่ง ละเมิดที่ผู้ครอบครองหรือผู้ส่งมอบวัตถุประสงค์ได้กระทำไปในการทำงานให้แก่ตนไว้เฉพาะเรื่อง การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายจากการที่บุคคลอื่นได้รับความเสียหายอันเกิดแต่วัตถุประสงค์ รวมทั้งความรับผิดชอบต่อรัฐในกรณีที่รัฐได้รับความเสียหายเพราะต้อง เสียค่าใช้จ่ายในการเข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทา หรือขจัดความเสียหายให้เกิดการคืนสู่ สภาพเดิมหรือสภาพที่ใกล้เคียงกับสภาพเดิม หรือเป็นความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ หรือ ทรัพย์สินของแผ่นดิน อันเนื่องมาจากกรณีที่วัตถุประสงค์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือสิ่งแวดล้อม

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมานั้น กรณีที่ หน่วยงานของรัฐหรือประชาชนที่ได้รับความเสียหายจะดำเนินการบังคับคดีในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษา ให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบในการชำระค่าใช้จ่าย ไม่ว่าจะเป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือ ค่าเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายจากการที่บุคคลได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพ อนามัยค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษค่าเสียหายให้แก่รัฐตาม มูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปการบังคับให้ชำระหนี้เงิน หน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายในฐานะเจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิยื่นคำขอให้ ศาลออกหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา นำเงินมาชำระให้แก่รัฐและบุคคลที่ได้รับความเสียหาย แต่บทบัญญัติดังที่กล่าวมาไม่ได้กำหนด กระบวนการ ขั้นตอน ที่จะบังคับให้ผู้ก่อมลพิษขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมไว้แต่อย่างใด

การที่กฎหมายสารบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุประสงค์ ดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติวัตถุประสงค์ พ.ศ. 2535 ไม่ได้กำหนดกระบวนการ ในการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกฎหมายวิธีสบัญญัติซึ่งนำมาใช้ในคดีแพ่งเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดเกี่ยวกับการบังคับคดีใน กรณีดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน จึงนำมาสู่ปัญหาในทางปฏิบัติว่า ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อ มลพิษจากวัตถุประสงค์ดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือ เจ้าหนี้ที่มีหน้าที่ในการบังคับคดีเพื่อให้ลูกหนี้ดำเนินการดังกล่าว จะมีกระบวนการในการขจัด มลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างไร

จากการศึกษาความหมายของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติความหมายของคดีสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน โดยผู้เขียนมีความเห็นว่าคดีสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการพิจารณานับตั้งแต่ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งมีสิทธิเสนอคำฟ้อง ต่อศาลได้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้รับรอง คุ่มครองบังคับตามหรือเพื่อการใช้ซึ่งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมประกอบกับลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป หลายประการไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกระทำของจำเลยที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันซึ่งไม่ใช่ความเสียหายที่เกิดขึ้นเฉพาะทรัพย์สินของบุคคลและผลกระทบยังเกิดขึ้นกับบุคคลเป็นจำนวนมากซึ่งต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์รวมทั้งเพื่อให้เป็นไปตามหลักการผู้ก่อให้เกิดมลพิษเป็นผู้จ่ายซึ่งเป็นหลักการในการจัดสรรค่าใช้จ่ายหรือหาผู้รับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายซึ่งเป็นค่าเสียหายหรือค่าฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจากการก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายดังกล่าวคือผู้ที่เป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายคือผู้ก่อมลพิษดังนั้น ในกระบวนการที่จะให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจึงต้องบัญญัติกฎหมายโดยกำหนดกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการไว้โดยเฉพาะ

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่ากฎหมายของประเทศฟินแลนด์ในมาตรา 5 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสภาพความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมสำหรับความเสียหายบางประเภท (Remediation of Certain Environmental Damages Act 2009) กำหนดกระบวนการในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมไว้โดยกำหนดเป็น 3 ขั้นตอน คือ มาตรการฟื้นฟูเบื้องต้นเป็นการจำกัดความเสียหายที่เกิดขึ้น มาตรการฟื้นฟูเพิ่มเติมเป็นการลดความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบและบริเวณโดยรอบ และมาตรการในการชดเชยเยียวยาความเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบในระหว่างการดำเนินมาตรการในการฟื้นฟู ทั้งนี้การเลือกมาตรการแก้ไขฟื้นฟูจะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงได้แก่ ลักษณะขอบเขตและความรุนแรงของความเสียหาย ความเป็นไปได้ในการฟื้นฟูตามธรรมชาติ ความเสี่ยงต่อสุขภาพของมนุษย์ ค่าใช้จ่ายในการชดเชยความเสียหาย ความเสียหายอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งในการเลือกมาตรการที่จะต้องดำเนินการให้นำข้อเสนอของผู้ก่อให้เกิดความเสียหายและความเห็นของคู่กรณีที่ได้รับผลกระทบมาประกอบการพิจารณาด้วย

นอกจากนี้ กฎหมายของเครือรัฐออสเตรเลียได้กำหนดกระบวนการในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในมาตรา 91 และมาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรการในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Protection of the Environment Operations Act 1997) โดยกำหนดให้สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The NSW Environment Protection Authority) หรือ EPA อาจออกประกาศหรือทำหนังสือแจ้งให้ผู้ครอบครองแหล่งกำเนิด

มลพิษ หรือบุคคลผู้ก่อมลพิษ ดำเนินการทำความสะอาดหรือขจัดมลพิษตามที่ระบุไว้ในหนังสือแจ้งและภายในเวลาที่กำหนดหรือในเหตุฉุกเฉินเมื่อสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมพิจารณาแล้ว เห็นว่าเป็นกรณีที่มีความจำเป็นก็อาจแจ้งให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการ แม้ว่าจะไม่เป็นไปตามกฎระเบียบที่ให้อำนาจไว้ก็ตามเนื่องจากต้องคำนึงถึงการขจัดมลพิษเป็นสำคัญ ทั้งนี้ให้ผู้ที่ได้รับแจ้งให้ดำเนินการดังกล่าวรายงานความคืบหน้าในการดำเนินการให้สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทราบเป็นระยะ

ดังที่ได้ทำการวิเคราะห์มาแล้วข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าแม้กฎหมายสารบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุดิบตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุดิบตราย พ.ศ. 2535 และกฎหมายวิธีสบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จะไม่ได้กำหนดกระบวนการในการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจนก็ตาม แต่ก็อาจนำกฎหมายที่มีอยู่มาปรับใช้หรือนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขกฎหมาย กล่าวคือ การนำ มาตรา 96 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาปรับใช้โดยในกระบวนการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ผู้ได้รับความเสียหายอาจร้องขอให้กรมควบคุมมลพิษซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการกำกับดูแล อำนวยการ ประสานงาน ติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการฟื้นฟู คุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยให้ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้ชำระค่าใช้จ่ายในการดำเนินการดังกล่าว รวมทั้งกำหนดรายละเอียดขั้นตอนในการดำเนินการในการที่จะบังคับให้ผู้ก่อมลพิษขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตามแนวทางของกฎหมายต่างประเทศดังที่กล่าวมา เพื่อเป็นการแก้ปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมายในการกำหนดกระบวนการในการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาซึ่งศาลมีคำพิพากษาให้ดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าว สามารถดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง โดยเพิ่มบทบัญญัติที่กำหนดกระบวนการในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมดังเช่นกฎหมายของต่างประเทศดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในหมวด 6 ความรับผิดชอบแพ่ง

4.2 ปัญหาข้อจำกัดของศาลในการพิพากษาคดีเพื่อบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตราย ดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ในการพิพากษาคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ได้รับผลกระทบจากมลพิษอันเนื่องมาจากวัตถุอันตรายนั้น โจทก์ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายจะต้องมีคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยขจัดมลพิษรวมทั้งให้ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับมามีสภาพที่ดีดังเดิม แต่มีปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ คือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาในคดีที่โจทก์มีคำขอให้จำเลยขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ศาลจะมีคำพิพากษาโดยมีข้อจำกัดว่าจะต้องพิพากษาตามข้อหาในคำฟ้องของโจทก์โดยห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษกว่าคดีแพ่งโดยทั่วไป หากศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจในการพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเลือกมาตรการที่เหมาะสมเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและบุคคลที่ได้รับผลกระทบก็อาจทำให้การเยียวยาความเสียหายที่มีดังกล่าวไม่ได้ผลอย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15219/2558 ระหว่างนายกำธร ศรีสุวรรณมาลา ที่ 1 กับพวก รวมแปดคน โจทก์ กับบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด ที่ 1 กับพวก รวมสองคน จำเลย คดีนี้ศาลฎีกามีคำพิพากษาในประเด็นที่โจทก์มีคำขอให้จำเลยทั้งสองร่วมกันแก้ไขและฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้โดยนำแร่ตะกั่วที่ตกค้างอยู่ในลำห้วยคลิตี้ออกให้หมด เพื่อให้ลำห้วยคลิตี้สะอาดปราศจากสารตะกั่ว โดยจำเลยทั้งสองเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายและให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ตรวจสอบและดูแลการแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ให้สะอาดปราศจากสารตะกั่วและสารเคมีต่างๆ ให้มีสภาพตามธรรมชาติดังเดิมว่า “เมื่อจำเลยทั้งสองเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษ จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยทั้งสองที่จะต้องแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยทั้งสองจนกว่าลำห้วยคลิตี้จะกลับมามีสภาพที่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของทางราชการ ส่วนที่โจทก์ทั้งแปดขอให้กรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ตรวจสอบและดูแลการแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ของจำเลยทั้งสองนั้น เห็นว่า การดูแลรักษาและแก้ไขฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถือเป็นหน้าที่โดยตรงของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว แม้ไม่มีคดีขึ้นมาสู่ศาลหรือกรณีที่จำเลยทั้งสองไม่ดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ภายในเวลาอันสมควร กรมควบคุมมลพิษรวมถึงหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องก็ย่อมมีหน้าที่ต้องดำเนินการขจัดมลพิษออกจากลำห้วยคลิตี้จนกว่าจะกลับมามีสภาพที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ชุมชนหมู่บ้านคลิตี้ล่าง โดยจำเลยทั้งสองจะต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษดังกล่าวตามพระราชบัญญัติ

ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรคสอง ดังนั้น จึงไม่มีเหตุให้ต้องสั่งคำขอในส่วนนี้ของโจทก์ทั้งแปดอีก”

เมื่อวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลในคดีดังกล่าวพบว่าคำพิพากษาของศาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมนั้น ศาลได้มีคำพิพากษาให้จำเลยทั้งสองแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยทั้งสองจนกว่าลำห้วยคลิตี้จะกลับมามีสภาพที่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของทางราชการ ซึ่งเป็นการชี้ขาดตัดสินคดีตามข้อหาในคำฟ้อง โดยศาลไม่ได้ใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งอื่นใดเพิ่มเติมเพื่อให้การบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำพิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้ คดีหมายเลขแดงที่ 367/2557 ระหว่างนางสาวบุญมา เปียงเถิน ที่ 1 กับพวกรวมแปดสิบสี่คน โจทก์ กับบริษัท ผาแดงอินดัสทรีจำกัด (มหาชน) ที่ 1 กับพวกรวมสองคน จำเลย คดีนี้ศาลมีคำพิพากษาในประเด็นที่โจทก์มีคำขอให้จำเลยทั้งสองร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยแม่ตาว ลำห้วยแม่กู ลำห้วยสาขาอื่นๆ และพื้นที่เกษตรกรรมของโจทก์และชาวบ้านให้ปลอดภัยจากแคดเมียมด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยทั้งสองว่า “ปัญหาการแพร่กระจายของแคดเมียมในพื้นที่พิพาทเกิดจากการกระทำละเมิดของจำเลยทั้งสองซึ่งส่งผลเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ รัฐมีหน้าที่ต้องพิจารณากำหนดนโยบายหลักเกณฑ์และมาตรการในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น โจทก์ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่มีสิทธิที่จะเสนอแนะความคิดเห็น แต่ไม่สามารถที่จะดำเนินการในส่วนนี้ได้เอง เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องใหญ่และถือว่าเป็นภัยต่อสาธารณะ ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นเพื่อหาทางแก้ปัญหาตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง หากแก้ไขไม่ถูกต้องอาจทำให้ปัญหาดังกล่าวขยายวงกว้างออกไปและเกิดความเสียหายเพิ่มขึ้น เมื่อรัฐเสียหายดังนั้นค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาจำเลยทั้งสองจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่รัฐดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 ดังนั้น โจทก์จึงไม่มีสิทธิฟ้องขอให้บังคับจำเลยทั้งสองร่วมกันหรือแทนกันจ่ายเงินเข้ากองทุนประกันความเสี่ยงและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่โจทก์และชาวบ้านตั้งขึ้นได้”

เมื่อวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลในคดีดังกล่าวพบว่าคำพิพากษาของศาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมนั้นศาลได้มีคำพิพากษายกคำขอในส่วนนี้ของโจทก์โดยให้เหตุผลว่า เป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยถือว่าเป็นภัยต่อสาธารณะ และต้องใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามหลักวิชาการ หากแก้ไขไม่ถูกต้องอาจทำให้ปัญหาดังกล่าวขยายวงกว้างออกไปและเกิดความเสียหายเพิ่มขึ้น เมื่อรัฐเสียหายดังนั้นค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาจำเลยทั้งสองจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่รัฐ

ซึ่งเป็นการชี้ขาดตัดสินคดีตามข้อหาในคำฟ้อง โดยศาลไม่ได้ใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งอื่นใดเพิ่มเติมเพื่อให้การบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คำพิพากษาศาลแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมส่วนแพ่งที่ สวพ2-8/2557 ระหว่างนางสรุชา วิเชียรแสง กับพวกรวม 223 คน โจทก์ กับบริษัท พีทีที โกลบอลเคมีคอล จำกัด ที่ 1 กับพวกรวมสองคน จำเลยคดีนี้ศาลมีคำพิพากษาในประเด็นที่โจทก์มีคำให้จำเลยร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับมามีสภาพที่ดีดังเดิมว่า “ให้จำเลยทั้งสองดำเนินการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศรวม 4 โครงการ ในรูปแบบตั้งคณะกรรมการทำงานร่วม กำหนดค่าดำเนินการไว้ 5.26 ล้านบาท และให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม สิทธิชุมชน ระบบนิเวศ บริเวณที่เกิดเหตุ 1 ชุด เป็นเวลา 2 ปี พร้อมกับรายงานศาล และกรมควบคุมมลพิษทราบทุก 6 เดือน โดยจำเลยเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ค่าทนายความ ค่าอุสาหกรรมนิยมแทน โจทก์”

เมื่อวิเคราะห์คำพิพากษาของศาลในคดีดังกล่าวพบว่าคำพิพากษาของศาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมนั้นศาลได้มีคำพิพากษาให้จำเลยทั้งสองดำเนินการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศรวม 4 โครงการ ในรูปแบบตั้งคณะกรรมการทำงานร่วม และให้ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม สิทธิชุมชน ระบบนิเวศ บริเวณที่เกิดเหตุ 1 ชุด เป็นเวลา 2 ปี พร้อมกับรายงานศาล และกรมควบคุมมลพิษทราบทุก 6 เดือน จากคำพิพากษาในคดีนี้เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนว่าศาลใช้ดุลพินิจในการพิพากษาคดีโดยมีคำสั่งอื่นๆ ที่นอกเหนือจากที่โจทก์บรรยายมาในคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้องเพื่อให้การบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในเรื่องดังกล่าวยังมีไม่พบบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดไว้ชัดเจนให้ศาลใช้ดุลพินิจดังกล่าวได้

เมื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะเห็นได้ว่าในการพิพากษาคดีของศาลนั้น คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142 โดยบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวได้กำหนดให้ศาลจะต้องมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีตามข้อหาในคำฟ้อง แต่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องไม่ได้ นั่น ข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาในคำฟ้องอย่างไรศาลก็จะต้องตัดสินโดยปรับกฎหมายตามข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาตามคำฟ้องดังกล่าวของโจทก์เท่านั้น ประกอบกับการที่ศาลจะทำคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ นั้น โจทก์ก็จะต้องมีการบรรยายคำฟ้องโดยบรรยายข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาและมีคำขอมาในคำฟ้องนั้นหรือเรียกว่าคำขอท้ายฟ้อง สำหรับการพิพากษาคดีของศาลในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมก็มีหลักการดังที่กล่าวมาจึงทำให้ศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจ

ในการพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเลือกมาตรการที่เหมาะสมเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติและบุคคลที่ได้รับผลกระทบได้

ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในหมวด 6 ความรับผิดชอบทางแพ่ง กำหนดเกี่ยวกับความรับผิดจาก
การก่อให้เกิดหรือการรั่วไหลและแพร่กระจายของมลพิษตามมาตรา 96 และความรับผิดกรณี
ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายตามมาตรา 97 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย
พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางแพ่งสำหรับการเยียวยาความ
เสียหายไว้เป็นการเฉพาะ หมวดที่ 3 ว่าด้วยหน้าที่และความรับผิดชอบทางแพ่ง ได้แก่ ความรับผิด
ของผู้ครอบครองวัตถุอันตราย ความรับผิดต่อผู้รับมอบวัตถุอันตราย ความรับผิดจากการทำละเมิด
ของบุคคลอื่น รวมทั้งความรับผิดต่อรัฐในกรณีที่รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษและฟื้นฟู
สิ่งแวดล้อม เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าในส่วนความรับผิดชอบทางแพ่งตามกฎหมาย พระราชบัญญัติ
วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ไม่ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการพิพากษาคดีแพ่งเกี่ยวกับ
สิ่งแวดล้อม เพื่อให้คำพิพากษาสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษขจัด
มลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมมีผลในทางปฏิบัติ

ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษ
โดยเฉพาะมลพิษที่เกิดขึ้นจากวัตถุอันตราย ตามมาตรา 96 ได้กำหนดความรับผิดของผู้ก่อมลพิษ
ไว้เฉพาะเรื่องการชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือค่าเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายจากการที่บุคคล
ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่น หรือของรัฐ
เสียหายส่วนมาตรา 97 กำหนดความรับผิดของผู้ก่อมลพิษในกรณีที่กระทำ หรือละเว้นการกระทำ
โดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ
ซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตาม
มูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป และบทบัญญัติว่าด้วย
หน้าที่และความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษซึ่งเกิดขึ้นจากวัตถุอันตราย ตามพระราชบัญญัติวัตถุ
อันตราย พ.ศ. 2535 กำหนดความรับผิดของผู้ครอบครอง ผู้ขายหรือผู้ส่งมอบวัตถุอันตราย นายจ้าง
ตัวการ ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของกิจการซึ่งต้องรับผิดในผลแห่งละเมิดที่ผู้ครอบครองหรือผู้ส่งมอบวัตถุ
อันตรายได้กระทำไปในการทำงานให้แก่ตนไว้เฉพาะเรื่องการชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือ
ค่าเสียหายเพื่อชดเชยความเสียหายจากการที่บุคคลอื่นได้รับความเสียหายอันเกิดแต่วัตถุอันตราย
ไว้เท่านั้น

วิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมา ได้กำหนดไว้เฉพาะเรื่องหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น โดยไม่มีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจเพื่อพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเลือกมาตรการที่เหมาะสมสำหรับเยียวยาความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและบุคคลที่ได้รับผลกระทบแต่อย่างใด

ในกรณีนี้เมื่อพิจารณาจากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีละเมิดหรือคดีแพ่งทั่วไปหลายประการ ได้แก่การกระทำของจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก ต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมจะสร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก รวมทั้งผลกระทบต่อมนุษย์ค่อนข้างจะรุนแรง หากปล่อยระยะเวลาให้นานเกินไปอาจยากที่จะแก้ไขให้กลับสู่สภาพปกติ หรืออาจต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก ดังนั้นในบางกรณีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายในการที่จะหยุดหรือระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายให้ได้อย่างรวดเร็วมากที่สุดประกอบกับแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในส่วนความรับผิดชอบทางแพ่งในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการชดเชยความสูญเสียในชีวิตและสุขภาพอนามัยของผู้ได้รับผลกระทบให้กลับสู่สภาพตามที่เป็นอยู่เดิมมากที่สุด และเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดเรื่องสิทธิของบุคคลในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี กล่าวคือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองในการดำรงชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ โดยสาระสำคัญของสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ดี คือ สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย หรือสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาจากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมและแนวความคิดที่เกี่ยวกับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมา ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าในการที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเพื่อนำไปสู่การบังคับคดีให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีที่แตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป จึงควรให้อำนาจศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอื่นใดนอกจากนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องและคำขอท้ายฟ้อง

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายของเครือรัฐออสเตรเลีย มาตรา 253 และมาตรา 253A (4) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรการในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Protection of the Environment Operations Act 1997) เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลในคดีแพ่งในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยให้อำนาจศาลในการ

พิพาทและออกคำสั่ง เช่น คำสั่งที่กำหนดให้บุคคลใดดำเนินการป้องกัน ควบคุม หรือบรรเทา ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนของบุคคลดังกล่าว คำสั่งที่เหมาะสม เพื่อยับยั้งการฝ่าฝืนหรือการกระทำอื่นๆ ของผู้ที่ละเมิด คำสั่งระงับใบอนุญาตต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้กำหนดเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาล ในการพิพาทหรือมีคำสั่งในคดีอาญาซึ่งนอกจากศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด ศาลยังสามารถใช้ดุลพินิจในการพิพาทหรือมีคำสั่งโดยเลือกมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเยียวยาความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่นศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด ดำเนินการเพื่อแก้ไขฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม หรือป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำ ความผิดเกิดขึ้นซ้ำอีกศาลอาจออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดทำการประกาศเพื่อให้ทราบเป็นการ ทั่วไปว่ามีการกระทำความผิด และมีความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำความผิด ดำเนินโครงการเพื่อฟื้นฟู หรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมในที่สาธารณะ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น

ดังที่ได้ทำการวิเคราะห์มาแล้วข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าจากลักษณะของคดี สิ่งแวดล้อมซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีละเมิดหรือคดีแพ่งทั่วไปตามที่ได้อ้างมาข้างต้น นั้น การที่จะจำกัดให้ศาลต้องพิพาทคดีตามข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่ง ข้อหาในคำฟ้องและตามคำขอท้ายฟ้องนั้น คำพิพากษาดังกล่าวอาจกำหนดขั้นตอน กระบวนการ หรือวิธีการในการที่จะให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาต้องปฏิบัติในการจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจะทำการดำเนินการไม่เกิดผลในทางปฏิบัติเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมาย ของประเทศออสเตรเลียที่กำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิพาทหรือมีคำสั่งตามที่ได้ กล่าวไว้แล้วนั้น ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดของศาลในการพิพาทคดีเพื่อบังคับคดี ให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจึงควรมีการแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติ ในหมวด 6 ความรับผิดชอบทางแพ่งของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยเพิ่มบทบัญญัติที่ให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการพิพาทหรือ มีคำสั่งโดยเลือกมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้การบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟู สิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการบังคับคดีให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ในคดีสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชน เมื่อเอกชนฝ่ายหนึ่งได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากมลพิษที่เกิดขึ้นจากวัตถุอันตราย ซึ่งเกิดจากการกระทำของเอกชนอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัยหรือทรัพย์สิน จึงถือว่าเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิที่มีสิทธิในการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งคดีสิ่งแวดล้อมทางแพ่งนั้นอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม เมื่อโจทก์ใช้สิทธิฟ้องคดีต่อศาล นอกจากจะมีคำขอให้จำเลยซึ่งเป็นผู้ก่อมลพิษชำระค่าสินไหมทดแทนแล้ว โจทก์มีสิทธิที่จะมีคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำของจำเลยกลับมามีสภาพที่ดีดังเดิม

ตัวอย่างเช่นกรณีที่บ้านซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง อาศัยอยู่ในชุมชนชื่อหมู่บ้านคลิตี้ล่าง อำเภอศรีสวัสดิ์ และอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ยื่นฟ้องบริษัท ตะกั่วคอนเซนเตรทส์ (ประเทศไทย) จำกัด และกรรมการผู้จัดการของบริษัท เพื่อให้ชำระค่าเสียหายและดำเนินการแก้ไขและฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ให้มีสภาพตามธรรมชาติดังเดิม จากกรณีที่บริษัทดังกล่าวได้กระทำให้สารตะกั่วและสารเคมีอื่นๆ ที่เกิดจากกระบวนการแต่งแร่ปนเปื้อนลงสู่ลำห้วยคลิตี้ ทำให้โจทก์เจ็บป่วย ไม่มีน้ำใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งไม่อาจจับสัตว์น้ำในลำห้วยดังกล่าวเพื่อบริโภคได้เช่นเดิม ต่อมาศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาให้จำเลยทั้งสองในฐานะผู้ก่อมลพิษชำระค่าเสียหายให้แก่โจทก์และให้จำเลยทั้งสองแก้ไขฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ด้วยค่าใช้จ่ายของจำเลยทั้งสอง จนกว่าลำห้วยคลิตี้จะกลับมามีสภาพที่สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ตามมาตรฐานของทางราชการ¹

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการเป็นหน้าที่หรืออำนาจของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานใด เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในภาค 4 ลักษณะ 2 การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งพบว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจได้แก่ อำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่เป็นหนี้เงิน โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจบังคับคดีโดยวิธียึดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา อาศัยสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตามคำพิพากษามีต่อบุคคลภายนอกเพื่อนำออกขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา อำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่ให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจยึดทรัพย์สินนั้นเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตาม

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15219/2558.

คำพิพากษาหรือคำสั่ง และอำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้จับได้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษาออกไปจากอสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัย หรือทรัพย์สินที่ครอบครอง

จากการศึกษาอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พบว่าอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมนั้น ได้แก่ การบังคับคดีในส่วนที่ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษชำระค่าสินไหมทดแทนในการที่โจทก์ ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบได้รับความเสียหายต่อร่างกาย อนามัยหรือทรัพย์สิน รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่ทางราชการต้องใช้ไปในการกำจัดมลพิษ โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถดำเนินการยึดอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาไปขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษา แต่ในส่วนการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการกำจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหน้าที่กระทำการ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้กำหนดให้เป็นอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดีแต่อย่างใด

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการกำจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมพบว่านายกรัฐมนตรีนี้อำนาจในการสั่งให้ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ รวมทั้งผู้ที่ได้รับหรืออาจได้รับอันตรายหรือความเสียหายกระทำการใดๆ เพื่อควบคุม ระวัง หรือบรรเทาผลร้ายจากอันตรายและความเสียหายที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นเพียงการสั่งระงับไม่ให้กระทำการซึ่งจะนำไปสู่ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในส่วนของการจัดทำแผนปฏิบัติการสำหรับจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด รวมทั้งอำนาจในการกำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานท้องถิ่นสำหรับการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษในเขตควบคุมมลพิษส่วนเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อลดและขจัดมลพิษเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดรวมทั้งอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย หรือกำจัดของเสียในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

ส่วนอำนาจของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษ ขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เช่น การเข้าไปในอาคาร สถานที่ และเขตที่ตั้งของโรงงาน อุตสาหกรรม หรือแหล่งกำเนิดมลพิษเพื่อตรวจสอบสภาพการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบ กำจัดของเสีย การออกคำสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษจัดการ แก้ไข ปรับปรุง ระบบบำบัดน้ำเสีย หรือระบบกำจัดของเสีย การออกคำสั่งเป็นหนังสือสั่งปรับเจ้าของ หรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษซึ่งหลีกเลี่ยงไม่จัดส่งน้ำเสียหรือของเสียไปทำการบำบัด หรือ ลักลอบปล่อยทิ้งมลพิษน้ำเสียหรือของเสียดังกล่าวออกสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าอำนาจของเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษจะเป็นอำนาจในลักษณะการป้องกันการเกิดมลพิษ ส่วนอำนาจ

ในลักษณะการแก้ไขปัญหามลพิษจะอยู่ในรูปแบบการสั่งปรับ เช่น การสั่งปรับเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ลักลอบปล่อยทิ้งมลพิษน้ำเสียหรือของเสียดังกล่าวออกสู่สิ่งแวดล้อม

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมหรือในกรณีที่มีศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการดังกล่าวให้เป็นอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลแต่อย่างใด

สำหรับอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พบว่า มีอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ได้แก่ อำนาจสั่งให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก หรือผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ระงับการกระทำที่ฝ่าฝืน หรือปฏิบัติให้ถูกต้องอำนาจสั่งให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก หรือผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายที่ประกอบกิจการอันมีสภาพซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตราย แก่บุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานประกอบการดำเนินการแก้ไขการกระทำดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอำนาจของเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นอำนาจในลักษณะการระงับการฝ่าฝืนการกระทำความผิดหรือการแก้ไขให้การดำเนินการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายเป็นไปอย่างถูกต้องซึ่งเป็นอำนาจในเชิงป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย แต่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ไม่ได้กำหนดไว้ให้ชัดเจนว่าในกรณีที่เกิดปัญหามลพิษต่อสิ่งแวดล้อมที่มีสาเหตุมาจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของวัตถุอันตราย ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมหรือในกรณีที่มีศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการดังกล่าวให้เป็นอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลเช่นกัน

เมื่อพิจารณาหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม คือ กรมบังคับคดี สังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งจากการศึกษากฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2556 ประทับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพบว่า อำนาจของกรมบังคับคดีในการบังคับคดีแพ่งนั้นจะต้องเป็นไปตามคำสั่งศาลตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยอำนาจของเจ้าพนักงานบังคับคดี ได้แก่ อำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่หนี้เงินอำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่ให้

ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งและอำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่ทำให้ขับไล่ แม้จะถือว่าอำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่ทำให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเป็นอำนาจในการบังคับให้กระทำการอย่างหนึ่ง แต่ก็มีอำนาจเฉพาะการบังคับให้กระทำการส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเท่านั้น ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในภาค 4 ลักษณะ 2 ได้บัญญัติเรื่องการบังคับคดีในกรณีที่ทำให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งและการบังคับคดีในกรณีให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการให้อยู่คนละหมวดกัน ซึ่งไม่ได้กำหนดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่ทำให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ

ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของกรมบังคับคดีได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15219/2558 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่ากรมบังคับคดีมีภารกิจหลักสองส่วน คือ การบังคับคดีแพ่งและการบังคับคดีล้มละลาย ซึ่งการบังคับคดีแพ่งเป็นเรื่องของเอกชนกับเอกชน ในคดีนี้กรณีที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน กรมบังคับคดีสามารถดำเนินการบังคับคดีกับทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ แต่ในส่วนของกรฟื้นฟูลำห้วยคลิตี้ ซึ่งเป็นการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการ กรมบังคับคดีจึงไม่มีอำนาจในการบังคับคดีส่วนดังกล่าวได้²

จึงเห็นได้ว่า กรมบังคับคดีไม่มีอำนาจในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตามคำพิพากษาของศาลซึ่งเป็นการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการ หรืองดเว้นกระทำการแต่อย่างใด

ในส่วนหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง ส่งเสริม อนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมจากการศึกษาอำนาจหน้าที่และภารกิจของหน่วยงานดังกล่าว ได้แก่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมกรมควบคุมมลพิษเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการกำกับ ดูแล อำนาจการประสานงานติดตามและประเมินผลเกี่ยวกับการฟื้นฟู คุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมชลประทานเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำตามศักยภาพของกลุ่มน้ำให้เพียงพอ และจัดสรรน้ำให้กับผู้ใช้น้ำทุกประเภทกรมควบคุมโรคเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการประสานและสนับสนุนการพัฒนาระบบ กลไก และเครือข่ายในการเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมโรคและภัยที่คุกคามสุขภาพจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมกรมอนามัยเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้

² อานันท์ รัตนเจียรเจริญ, ธนกฤต ไต้งฟ้า และมนทนา ดวงประภา. (2560). *ราคาของผู้ก่อมลพิษต้องจ่าย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://enlawfoundation.org/newweb/?p=3084#more-3084>. [2560, 8 เมษายน].

ประชาชนมีสุขภาพดีสนับสนุนให้หน่วยงานส่วนภูมิภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพและจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา พัฒนา และส่งเสริมการประกอบกิจการโรงงาน สถานประกอบการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าหน่วยงานของรัฐดังที่ได้กล่าวมานั้นจะมีภารกิจและอำนาจหน้าที่เฉพาะของแต่ละหน่วยงานตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการของแต่ละหน่วยงานซึ่งเมื่อพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมพบว่าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรงคือกรมควบคุมมลพิษ อย่างไรก็ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2545 กำหนดให้กรมควบคุมมลพิษมีอำนาจหน้าที่เพียงการประสานงานและดำเนินการเพื่อฟื้นฟู หรือระงับเหตุที่อาจเป็นอันตรายจากมลพิษในพื้นที่ที่มีการปนเปื้อนมลพิษ โดยไม่ได้กำหนดให้มีอำนาจโดยตรงในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมรวมทั้งไม่ได้กำหนดให้มีอำนาจในการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมแต่ประการใด

จากการศึกษาแนวความคิดและหลักการของระบบความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมที่จะนำมาสู่การบังคับให้ผู้ก่อมลพิษขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการชดเชยความสูญเสียในชีวิตและสุขภาพอนามัยของผู้ได้รับผลกระทบให้กลับสู่สภาพตามที่เป็นอยู่เดิมมากที่สุดประกอบกับหลักเกณฑ์ในการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อมเพื่อบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินดังที่กล่าวมานั้นมีที่มาจากแนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแนวความคิดในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นเรื่องกระบวนการในการวางแผนรวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับผลกระทบและประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ผู้ได้รับผลกระทบได้กลับมาดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ดีตามที่เป็นอยู่เดิมประกอบกับจากการศึกษาลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีละเมิดหรือคดีแพ่งทั่วไปหลายประการ เช่น การกระทำของจำเลยในคดีสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลเป็นจำนวนมาก ความเสียหายที่เกิดขึ้นต้องใช้เวลาในการแสดงผล คดีสิ่งแวดล้อมต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการบังคับคดีให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีละเมิดหรือคดีแพ่งทั่วไปจึงต้องใช้หน่วยงานของรัฐที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องดังกล่าว

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า กฎหมายของประเทศฟินแลนด์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Act 2000) ในมาตรา 77 และมาตรา 79 ระบุถึงหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมไว้ กล่าวคือ ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจการคมนาคมและสิ่งแวดล้อม (The Centre for Economic Development, Transport and the Environment) โดยกรณีที่ดินหรือน้ำบาดาลถูกปนเปื้อน ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจการคมนาคมและสิ่งแวดล้อมอาจสั่งให้ผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการฟื้นฟู กำหนดขนาดพื้นที่ที่ปนเปื้อนและความจำเป็นในการฟื้นฟู โดยการประเมินความจำเป็นในการฟื้นฟูดินและน้ำใต้ดินที่ปนเปื้อนจะต้องคำนึงถึงการใช้พื้นที่ปนเปื้อน สภาพแวดล้อมและน้ำใต้ดินในปัจจุบันและในอนาคตและความเสี่ยงหรืออันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น โดยการปนเปื้อนโดยศูนย์เพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจการคมนาคมและสิ่งแวดล้อมจะสั่งให้ฟื้นฟูดินหรือน้ำใต้ดินที่ปนเปื้อนหากบุคคลที่รับผิดชอบในการบำบัดฟื้นฟูไม่ดำเนินการ ซึ่งในการออกคำสั่งดังกล่าวนี้ หน่วยงานอาจออกคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการที่จำเป็นอื่น ๆ ที่ต้องนำมาใช้เพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมก่อนหรือลดหรือกำจัดอันตรายที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ กฎหมายของเครือรัฐออสเตรเลียตามพระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรการในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Protection of the Environment Operations Act 1997) ได้กำหนดให้สำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The NSW Environment Protection Authority (EPA)) เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยมีหน้าที่ดังเช่นกรณีหากสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (The NSW Environment Protection Authority (EPA)) มีข้อสงสัยว่าเหตุการณ์มลพิษเกิดขึ้นหรือกำลังเกิดขึ้นอาจประกาศโดยการบอกกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรสั่งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจ โดยตรงดำเนินการจัดมลพิษตามที่ระบุไว้ในหนังสือแจ้งดังกล่าว และหน่วยงานของรัฐซึ่งได้รับการแจ้งจะเป็นผู้ที่มีอำนาจและต้องดำเนินการ

ดังที่ได้ทำการวิเคราะห์มาแล้วข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าแม้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานบังคับคดีและกรมบังคับคดีจะไม่ได้กำหนดให้มีอำนาจในการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการหรืองดเว้นกระทำการก็ตาม โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจบังคับคดีในกรณีที่ให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งซึ่งถือเป็นการบังคับให้ ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการประการหนึ่งเช่นกันซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 3 แล้วว่า การที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจในการบังคับคดีในกรณีที่ให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นการบังคับให้กระทำการอย่างหนึ่ง แต่ก็มีอำนาจเฉพาะการบังคับให้กระทำการส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินเท่านั้น ในกรณีนี้อาจใช้วิธีการตีความโดยเป็นการเทียบเคียงกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง โดยตีความว่า การที่เจ้าพนักงานบังคับคดีมีอำนาจบังคับคดีในกรณีที่ให้ส่งคืนหรือส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเป็นหนี้กระทำการ

อย่างหนึ่ง จึงยอมมีอำนาจบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษากระทำการเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่าในการบังคับคดีให้ผู้ก่อมลพิษขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมนั้น ควรกำหนดให้เป็นอำนาจของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจในการบังคับคดีให้ผู้ก่อมลพิษจากวัตถุอันตรายดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจึงควรมีการแก้ไขเพิ่มพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในหมวด 6 ความรับผิดชอบทางแพ่ง โดยกำหนดหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจในการบังคับคดี โดยเฉพาะคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในการบังคับให้ผู้ก่อมลพิษดำเนินการขจัดมลพิษและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องเป็นหน่วยงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดและหลักการของระบบความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อม หลักเกณฑ์ในการบังคับคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมดังกล่าวไว้ข้างต้น รวมทั้งเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งกำหนดหน่วยงานที่มีอำนาจในการบังคับในเรื่องดังกล่าวไว้โดยตรง ดังนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่าควรให้กรมควบคุมมลพิษ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานและดำเนินการเพื่อฟื้นฟู หรือระงับเหตุที่อาจเป็นอันตรายจากมลพิษในพื้นที่ที่มีการปนเปื้อนมลพิษเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดังกล่าว โดยให้เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษเป็นผู้มีหน้าที่ในการบังคับคดีในกรณีนี้ รวมทั้งจะต้องมีการแก้ไขกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับเรื่องดังกล่าว